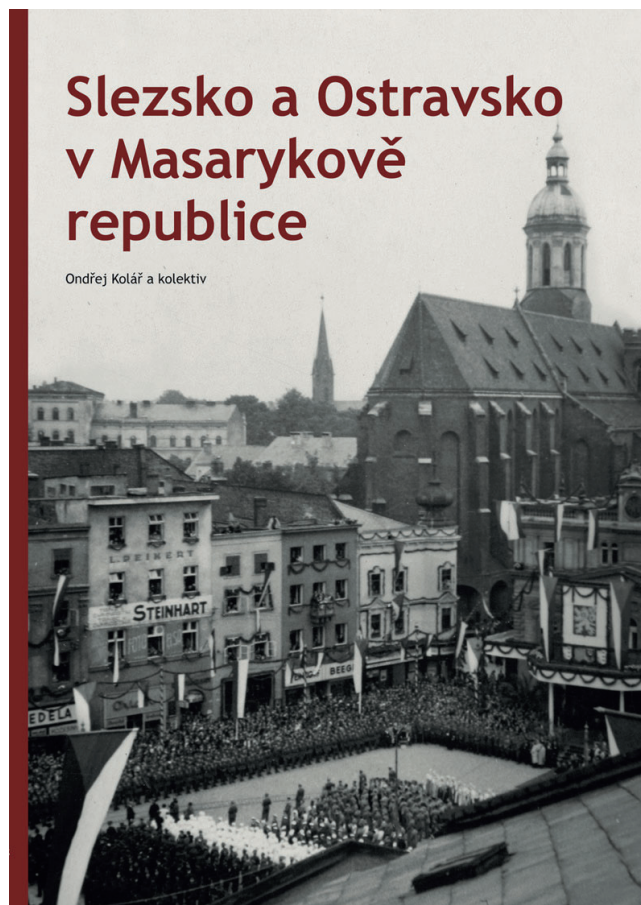

RECENZE

Ondřej KOLÁŘ a kol., *Slezsko a Ostravsko v Masarykově republice*, Opava 2018, 121 s.
ISBN 978-80-87789

Nepříliš rozsáhlou publikaci, již hodlal autorský kolektiv pod vedením Ondřeje Koláře přispět k jednomu z loňských nejvýznamnějších osmičkových výročí, jsem přivítala s velkým zájmem. Regionální historické literatury podobného typu není nikdy dost. Po jejím přečtení však musím s politováním konstatovat, že jsem se ve svém očekávání poněkud zklamala. Do značné míry budí rozpaky už úmysl sledovat v období tzv. První republiky v jednom záběru velmi nesourodý region Slezska a Ostravska. V úvodní studii Země a její hranice jej Ondřej Kolář vymezuje oběma součástmi Českého Slezska (Opavsko včetně Hlučínska a Těšínska), sám však přiznává, že s vymezením Ostravska má problém. Země slezská navíc v roce 1928 přestala existovat, což zčásti komplikuje i časové vymezení zařazených studií; přesto se domnívám, že omezit se pouze na obě části Slezska by způsobilo méně komplikací.

Pokud by autoři vskutku důsledně sledovali region ve stanoveném rozsahu, museli by se jeho rozdílným částem věnovat pokud možno vyváženě. To je samozřejmě obtížné (resp. nemožné) už vzhledem k charakteru pramenné základny i dalších informačních zdrojů. Problém je v této souvislosti i v poměrně nevelkém rozsahu jednotlivých studií a jejich konkrétním zaměření na v podstatě náhodně vybraná témata, jež se zčásti překrývají, ale lze je jen obtížně spojit do smysluplného celku. Pouze sám editor publikace Ondřej Kolář v obou svých studiích (z nichž druhá pojednává o sociálních poměrech a každodenním životě pracujících) celkem důsledně sleduje vymezené teritorium. Za velmi vágní a sporný považuji v jeho textu používaný termín „pracující“, resp. jeho ztotožnění s pojmem „obyčejní lidé“, na jejichž každodenní život se podle něj měl sborník zaměřovat. Pojem pracující bohužel maně upomíná na terminologii běžnou v období komunistické diktatury a Kolář jej přesněji nevymezuje; v rámci každodennosti je podle mého názoru nutno jednoznačně vymezit sociální vrstvy (resp. škálu jejich rozvrstvení), jejichž život hodláme sledovat.

Andrea Pokludová sledovala převážně na území Českého Slezska vývoj národnostních poměrů od přelomu 19. a 20. století zejména na základě sčítání lidu. V názvu sice uvádí i Ostravsko, to ovšem nebylo předmětem bádání grantového projektu, v jehož rámci studie vznikla. V její studii považuji za pozoruhodnou analýzu okolností provázejících jednotlivá sčítání – vyhocené nacionální vášně a tlaky na jedince s ohledem na jeho deklaraci etnické

příslušnosti včetně hrozeb ztráty zaměstnání, bydlení, morálního kreditu apod.; v takovém ovzduší měla data vyplývající ze sčítání ambivalentní vypovídací hodnotu. Ani obě sčítání (1921 a 1930) realizovaná v letech první republiky nelze ve vztahu k zjištěné národnostní skladbě obyvatel Slezska považovat za objektivní; zjištění početností národní pospolitosti nadále zůstávalo prioritou pro národní aktivisty. V závěru z jejích analýz vyplývá, že soužití čtyř národností (Čechů, Poláků, Němců a nově od r. 1921 také Židů) na poměrně malém území Slezska bylo unikátní. V každodenním životě jeho obyvatel však nehrála etnicita zdaleka tak významnou roli, jakou ji přikládali nacionální aktivisté. Multietnické prostředí vytvářelo specifickou regionální kulturu charakteristickou smíšenými sňatky, lokálními hovorovými jazyky, vzájemným spíše bezproblémovým stykem na pracovištích i v rámci volnočasových aktivit. Za další pozoruhodný postřeh A. Pokludové považují její upozornění na velmi kontroverzní charakter zákona č. 126/1927 Sb. o organizaci politické správy, jenž současní právní historikové hodnotí jako unifikační akt s výraznými antidemokratickými rysy. Nešlo přitom jen o ztrátu samostatnosti Slezska (vytvoření země Moravskoslezské), ale zejména o výrazný zásah do volebního práva na úrovni samosprávných orgánů.

Martin Jemelka líčí v další studii konfesní pestrost regionu, jež v meziválečném období výrazně narostla díky vzniku nových církví, resp. průniku sekt a také vzhledem k poměrně výraznému počtu přestupů; v celém Slezsku podle něj našla značnou odezvu mezi nižšími vrstvami českého obyvatelstva zejména Církev československá. Náboženské přestupy, pokusy o unijní hnutí protestantů i jejich neúspěch komplikovaly vedle věroučných rozdílů také nacionální bariéry. Podle názvu jeho textu bychom očekávali, že bude sledovat pouze meziválečné České Slezsko, snaží se však postihnout alespoň v jednotlivých glosách i situaci ve velké Ostravě. V krátkém textu o stále výrazně převažující církvi římskokatolické zcela chybí zmínka o silně religiózním Hlučínsku (otázkou je, do jaké míry to přičítat autorovi nebo spíše mechanickému převzetí studie, jež byla vytvořena v rámci širěji koncipovaného grantového projektu). Podobně jako v případě A. Pokludové je nutno ocenit šíři jeho záběru (věnuje pozornost i sektám, spiritismu a bezvěrectví) i již zmíněný důraz na provázanost vztahu mezi konfesní, nacionální a sociální složkou smýšlení převážné části obyvatelstva sledovaného regionu.

Největší rozpaky musí historik vyslovit nad studií Pavla Šopáka, která nese název Civilizace - kultura - osvěta: situace českého Slezska a Ostravska letech 1918-1938. Už jeho úvodní pokus „kriticky“ hodnotit několik náhodně vybraných historických studií svědčí o tom, že vůbec nepochopil metodické principy historikovy práce. Ten zpravidla strukturuje svůj výklad do (tradičního) schematického rámce mimo jiné proto, aby umožnil čtenáři lepší orientaci v předloženém textu, rozhodně není výrazem jeho snahy oddělovat od sebe politické, hospodářské a kulturní dějiny. Současná historiografie naopak zasazuje tato témata (která ostatně lze v současné době už považovat za víceméně samostatné vědecké disciplíny) do širokého, obecného rámce celistvého obrazu společnosti – její kultury. Sám pojem kultura je ovšem v této souvislosti chápán daleko širěji, než jak se o to Šopák pokouší. Zcela totiž ignoruje skutečnost, že společenské vědy operují několika (minimálně dvěma) základními pojetími tohoto termínu: a) ve smyslu jeho úzkého (tradičního) chápání jako souhrnu výtvarů lidského ducha, jež pak zpravidla vytvářejí lineární posloupnost pokroku, cyklického vývoje či regresi; z historického úhlu pohledu umožňovalo toto pojetí nepatřičně rozlišovat kultury vyspělé a primitivní či retardované. b) V současné vědě však převládá široké pojetí kultury: „Na rozdíl od tradičního axiologického přístupu, který za *kulturu* považuje především třídu věcí a jevů humanizujících a kultivujících člověka, antropologické pojetí *kultury* nemá

hodnotící význam, předpokládá mnoho specifických *kultur* (definovaných v čase a prostoru), příslušících různým společnostem, a poskytuje možnost srovnávacího výzkumu jednotlivých sociokulturních systémů“ (viz Z. Nešpor (ed.) Sociologická encyklopedie, Praha 2017). Z tohoto pojetí vyplývá, že nelze rozeznávat vyspělé a zaostalé kultury, každá kultura je jedinečná, specifická. Pojem civilizace pak nemá k pojmu kultura ambivalentní vztah, jak to tvrdí Šopák na s. 50, ale s určitou kulturou úzce souvisí, bez ní nemůže existovat.

Místo toho, aby prostě konstatoval, že vychází z úzkého, tradičního pojetí kultury (což by bylo možno považovat za legitimní a odpovídající popisované době) pokouší se Šopák o jakýsi vlastní výklad pojmů, který spojuje s dobovým chápáním a vyzněním dalších termínů – osvěta, umělecká kultura apod. V textu se pak zabývá převážně aktivitami souvisejícími s osvětou, do nichž občas zamíchá i něco z „umělecké kultury“, aniž by se pokusil vystihnout, v čem bylo výtvarné či literární umění sledované oblasti specifické, svým způsobem i výjimečné. Čtenáři tento text sice přináší určitý souhrn informací (vesměs převzatých ze starší i současné literatury, doplněných o citace soudobé publicistiky); nenašla jsem v něm žádný nový postřeh, skutečný nadhled autora vycházející z vlastního výzkumu a odpovídající poněkud nadnesenému názvu studie.

Problémem recenzovaného sborníku ovšem není pouze nesouměřitelnost, jistá odlišnost pojetí a velmi rozdílná odborná úroveň zařazených textů. To, co čtenáře na první pohled doslova ohromí, je nedbalá celková formální úroveň textů. Je zcela zřejmé, že konečná redakce ignorovala korektury (autoři potvrzují, že je provedli a v určeném termínu odevzdali). V textu se „slila“ slova neoddělená mezerami, místy došlo až ke komickým překlepům:.. oběťmi násilných aktů se stávali...(s. 14); část populace tvořili jednici (s. 19); hnutí druhé třetí třetiny.(s. 49); širším Ostravskem se opatrně mínilo...(s.52); z Marie Stony se stala Strona – s. 66). Výsledný obraz publikace tak činí na čtenáře dojem rychle a poněkud nedbale „spíchnutého“ dílka, s jehož vydáním u příležitosti osmičkových výročí se z nejasných příčin spěchalo více, než bylo záhodno.

Nina Pavelčíková